

5. *Заблоцька О. С.* Компетентність, кваліфікація, компетенція як ключові категорії компетентнісної парадигми вищої освіти / *О. С. Заблоцька* // Вісник Житомирського державного університету. – 2008. – Вип. 39. – С. 52-56.
6. *Зеленська Л. Д.* Проблема формування професійно-педагогічної компетентності вчених вищих навчальних закладів Слобожанщини (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна / *Л. Д. Зеленська*. – Х., 2006. – 22 с.
7. *Зимняя И. А.* Гуманизация образования (состояние, проблемы, перспективы) / *И. А. Зимняя* // Гуманизация образования. Психолого-педагогический международный журнал. – 1992. – № 2. – С. 45-48.
8. *Зязюн І. А.* Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / *І. А. Зязюн* // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 13-18.
9. *Пустовіт Н. А.* Освіта для сталого розвитку – важливий напрям підвищення екологічної компетентності вчителя / *Н. А. Пустовіт* // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – № 28. – С. 19-22.
10. *Райзберг Б. А.* Современный экономический словарь / *Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева*. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
11. *Сікора Я.* Аналіз базових понять проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики / *Я. Сікора* // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : зб. наук. праць / за заг. ред. *О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової*. – Житомир : Вид-во ЖДУ. – 2006. – С. 47-50.

БЕЛИКОВА Н. А. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущего специалиста по физической реабилитации.

В статье проанализирована сущностная характеристика и структура понятия “компетентность”, а также определены основные педагогические особенности формирования профессиональной компетентности будущего специалиста по физической реабилитации.

BIELICOVA N. O. Pedagogical formation conditions of professional competence of physical rehabilitation future expert.

Main characteristics and structure of the notion “competence” are analyzed in the article, main pedagogical peculiarities of physical rehabilitation future expert professional competence formation are considered in the article as well.

Васильєва М. О.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Стаття присвячена проблемі формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету. Надана сутнісно-змістовна характеристика поняття “формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників”. Проаналізовано останні дослідження та публікації з цієї проблеми.

Згідно зі “Словником-довідником для соціальних педагогів та соціальних працівників” (за загальною редакцією А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової) [16]: “...Соціальний працівник – професійно підготовлений фахівець, що працює у державних та недержавних органах соціального захисту та підтримки. Його діяльність спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, сім’ї чи групі осіб, що знаходяться у важкій життєвій ситуації, через інформування, діагностування, консультування чи натуральну допомогу, обслуговування хворих та одиноких...”.

Діяльність соціальних працівників невід’ємно пов’язана з необхідністю постійної соціально-професійної взаємодії з маргінальними та соціально-неадаптованими групами населення, що викликає природні негативні емоційні стани, обумовлює ускладнення самої діяльності соціальних працівників та особливі вимоги до їх професійної підготовки.

У відповідності до законів України “Про освіту” та “Про вищу освіту” [12]: “...метою сучасної освіти є виховання особистості, здатної до самовизначення, самоосвіти, саморозвитку, а організація навчального процесу має бути орієнтована на створення умов для самовдосконалення, самореалізації особистості, усвідомлення тими, хто навчається, себе суб’єктом освітнього процесу...”. Це потребує концентрації зусиль вищих навчальних закладів на проблемі якості освіти, зокрема, на професійній підготовці майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету, висування у якості головної мети – формування особистості з високим рівнем професійної підготовленості, здатної ефективно виконувати свої професійні обов’язки.

Водночас, професійна рефлексія соціальних працівників, як складова професійної свідомості, виконує функцію узгодження усвідомленого змісту професійної діяльності, власних переживань та відчуттів щодо цієї професійної діяльності.

На етапі розвитку соціальної роботи в Україні, процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету, недостатньо зорієнтований на формування навичок професійної рефлексії та потребує удосконалення.

Суттєві наукові здобутки щодо дослідження процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників зроблені В. І. Полтавцем [18], Є. І. Холостовою [21], Н. Б. Шмельовою [22], В. Г. Панком [14], В. Г. Бочаровою [1], П. Д. Павленком [13], І. Д. Зверєвою [17], М. П. Лукашевичем, І. І. Мигович, І. М. Пінчук [9], А. Я. Ходорчук [19],

Л. Т. Тютєю, І. Б. Івановою [20], Л. В. Вінніковою [2], Н. М. Гайдук [3], Д. М. Годлевською [5], О. Г. Карпенко [6], Н. В. Клименюк [7], А. В. Кунцевською [8], О. В. Ольхович [11], М. Доєлом, С. Парслоу [10], К. Ханвеєм, Т. Філпотом [15], М. Сьюперсом [25], С. Р. Хореджсі, Б. В. Шифором [23], С. Шардрю, М. Доелем [24] та іншими. У цих працях висвітлюються питання особистісного зростання майбутніх соціальних працівників в процесі професійної підготовки, специфіки їх професійного мислення та комунікативної сфери, умов формування професійно-значущих якостей, ролі активних методів навчання та інтерактивних методик у цьому процесі, обґрунтовується зміст програм професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах.

Для розгляду поняття “формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників”, вважаємо, що спочатку, доцільно було б розглянути зміст понять “формування” та “навичка” – окремо.

“Формуванням, – відзначає В. Є. Гмурман [4], – ми вправі вважати не будь-який процес розвитку, а тільки такий, який за своєю спрямованістю носить завершений характер, спрямований до здійснення певного цілісного вигляду. Ця спрямованість винятково важлива для будь-якого фахівця. Її мають на увазі, коли “ставиться завдання формування наукового світогляду, формування навичок культури й т. д.”. На наш погляд, використання терміну “формування” доцільно при дослідженні навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету.

Формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету розглядається у контексті низки підходів:

- формування (додання) певної форми закінченості будь-чому (додавання, утворення, розвиток);
- формування – становлення особистості під впливом різних факторів, результат на даний момент (будь-який рівень стабілізації при знаходженні форми – комплексу властивостей, якостей особистості);
- формування – процес розвитку особистості під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів (виховання, навчання, соціального та природного середовища, власної активності).

Ми переконані, що навички, перш за все, передують умінням.

Виходячи з визначень, наведених у “Тлумачному словнику”: “уміння – це здатність виконувати дію на основі набутих знань та навиків; можливість

здійснювати будь-яку діяльність на професійному рівні.

Навички, же – це певні дії, що доведені до автоматизму у результаті багатократних вправ. Навички включають – знання, емоції, установки, цінності, поведінку, досвід...” [26].

З психологічної точки зору, навички – психічне новоутворення, підконтрольне свідомості й вироблене шляхом вправ, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю та швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії...”.

Ми переконані, що уміння формуються безпосередньо у процесі професійної діяльності, а навички – у процесі професійної підготовки [7].

Формуються навички на основі застосування знань про відповідний спосіб дії, шляхом цілеспрямованих планомірних вправлень. Навички є необхідними компонентами уміння.

У нашому розумінні, професійна рефлексія соціального працівника – це механізм, що визначає відношення фахівця до самого себе як до суб'єкта професійної діяльності, передбачення себе у конкретній робочій ситуації. Вона допомагає фахівцеві вийти зі стану своєрідного “занурення у професію” й подивитися на неї з позиції “стороннього” спостерігача, зайняти позицію “поза нею”, “над нею”.

Навички професійної рефлексії соціального працівника ми відносимо до виду інтелектуальних навичок, що можуть бути сформовані у процесі професійної підготовки, при наявності відповідних педагогічних умов та навчально-методичного забезпечення.

Вищесказане доводить, що “професійна рефлексія” соціального працівника може бути “навичкою”.

Важливість формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету, очевидна, при цьому ми дотримуємося позиції дослідників, які вважають, що професійна рефлексія – це не просто знання або розуміння самого себе, але й виявлення того, як інші знають та розуміють Вас, Ваші особисті особливості, емоційні реакції та когнітивні уявлення, коли змістом цих уявлень виступає предмет спільної діяльності, розвивається особлива форма професійної рефлексії – предметно-рефлексивне відношення.

Навички професійної рефлексії дозволяють майбутнім соціальним працівникам організувати процес зміни своєї професійної діяльності за рахунок його переусвідомлення за допомогою рефлексивних дій, вибору

напрямку професійного розвитку.

Якщо у майбутніх соціальних працівників не сформовані навички професійної рефлексії, то це свідчить про те, що їх внутрішній світ ніби “виокремлений” від їх професійної діяльності, вони відчужені від професійного вдосконалення. Відсутність або недостатня сформованість навичок професійної рефлексії ставить майбутніх соціальних працівників у залежність від зовнішніх факторів.

Отже, формування навичок професійної рефлексії майбутніх соціальних працівників в умовах класичного університету – це процес становлення, розвитку та формування особистості майбутніх соціальних працівників, що значно підвищує їх загальний професійний, інтелектуальний та особистісний рівень, готовність до професійної діяльності у складних соціальних умовах сучасного суспільства.

Використана література:

1. *Бочарова В. Г.* Научный статус социальной педагогики и ее отношение к практике. – М., 1994. – 129 с.
2. *Віннікова Л. В.* Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2003. – 20 с.
3. *Гайдук Н. М.* Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 23 с.
4. *Гмурман В. Е.* Уточнение и систематизация понятий и терминов в педагогике // Интегративные процессы в педагогической науке и практике воспитания и образования. – М. : АПН СССР, 1983. – С. 21-29.
5. *Годлевська Д. М.* Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 21 с.
6. *Карпенко О. Г.* Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Коло, 2007. – 374 с.
7. *Клименюк Н. В.* Виховання гуманності у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2007. – 19 с.
8. *Кунцевська А. В.* Інтраперсональні конфлікти у діяльності соціальних працівників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – 20 с.
9. *Лукашевич М. П., Мигович І. І., Пінчук І. М.* Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади : навчальний посібник. – К. : МАУП, 2001. – 126 с.
10. *Обучение практике социальной работы: международный взгляд и перспективы / под ред. М. Доэла и С. Парслоу.* – М. : Аспект Пресс, 1997 – 223 с.
11. *Ольхович О. В.* Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
12. *Освіта в Україні. Нормативна база.* – 2-е вид. – К. : КНТ, 2006. – 484 с. / Закон України “Про освіту”, С. 8-40 ; Закон України “Про вищу освіту”, С. 40-93.

13. Павленок П. Д. Теория, история и методика социальной работы: избр. работы 1991–2003 гг. : учеб. пособие. – 2-е изд. – М. : Дашков и Ко, 2004. – 426 с.
14. Панок В. Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого соціального працівника / Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 4-5 – С. 5-7, С. 4-6.
15. Практика социальной работы / под ред. К. Ханвея, Т. Филпота. – К., 1996 – 240 с.
16. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К. : УДЦССМ, 2000. – 95 с.
17. Соціальна робота/соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. : Ентосфера, 1994. – 119 с.
18. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. Полтавця. – К. : Видавничий дім “КМАcademia”, 2000. – 236 с.
19. Соціальна робота в Україні: теорія та практика : посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді : у 2-х ч. / за заг. ред. А. Я. Ходорчук. – К. : УДЦССМ, 2001 – 296 с.
20. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. – К. : ВМУРОЛ “Україна”, 2004 – 408 с.
21. Холостова Е. И. Профессионализм в социальной работе : учеб. пособие. – М. : Дашков и Ко, 2007. – 233 с.
22. Шмелева Н. Б. Социальная работа: личность и профессия (аспект формирования). – Ульяновск: УлГУ, 1999. – 209 с.
23. Charles R. Horejsi, Bradford W. Sheafor Techniques and guidelines for social work practice (7th Edition) / Charles R. Horejsi, Bradford W. Sheafor. – Allyn & Bacon, Int., 2005. – 672 p.
24. Steven Shardlow, Mark Doel The New Social Work Practice: Exercises and Activities for Training and Developing Social Workers. – Ashgate, Aldershot, Inc, 2005. – 302 p.
25. Suppes M. The social work experience: an introduction to the profession / Mary Ann Suppes, Carolin Cressy Wells. – McGraw-Hill, Inc., 1991. – 433 p.
26. <http://www.slovarik.kiev.ua/> Тлумачний словник

ВАСИЛЬЕВА М. О. *Формирование навыков профессиональной рефлексии будущих социальных работников в условиях классического университета.*

Статья посвящена проблеме формирования навыков профессиональной рефлексии будущих социальных работников в условиях классического университета. Предоставлена сущностно-содержательная характеристика понятия “формирование навыков профессиональной рефлексии будущих социальных работников” Проанализированы последние исследования и публикации по этой проблеме.

VASILEVA M. O. *Forming skills of professional reflection of future social workers in the conditions of classic university.*

The article is devoted the problem of forming of skills of professional reflection of future social workers in the conditions of classic university. Essence rich in content description of “forming of skills of professional reflection of future social workers”. The last researches and publications are analysed on this issue.